

Vydūno Tautos mokykla

Komentarai

Prof. Valentinas Klevas

Įvadinės pastabos -atsakymai į iškeliamus klausimus

Jei būtų ruošama sisteminga auklėjimo programa pagal Vydūno nuorodas, kurias Jis pateikė veikalė „Mūsų uždavinys“ (Vydūnas, 1991), straipsniuose „Tautos mokykla“ (Vydūnas, 1922), „Mūsų kalbos mokymas Lietuvos mokyklose“ (Vydūnas, 1921) ir kituose straipsniuose, būtina atsakyti į klausimus, kurie neabejotinai iškils bet kuriam šiuolaikiniam žmogui, nepaisant jo visuomeninio statuso, išsilavinimo ir net amžiaus.

Klausimas: Originalus Vydūno kalbos stilius, jo minčių nepaprastumas iš karto gali susilaukti ir, be abejo, dabar, kaip ir iki šiol susilaukia prieštaravimų, neigiamo požiūrio ir nemotyvuoto atmetimo. Kaip spręsti šį klausimą šiuolaikinėmis sąlygomis?

Atsakymas: Kaip ir į visos Vydūno filosofinės sistemos ir iš jos išplaukiančios pasaulėžiūros mąstymo ir išreiškimo ypatumą derėtų žvelgti taip, kaip tai nusakė jo mokinys V. Falkenhahnas „Jo nepaprastai aiškus, beveik visuotinai priimtų mąstymo schemų nesukaustytas savarankiškai sprendžiantis intelektualumas, tačiau pirmiausia – visą būties esmę aprėpiantis, intuityvus, tiesiog galima būtų sakyti, pranašiškas sugebėjimas atpažinti tikrąsias varomąsias jėgas ir jų ryšius“ (Vydūnas, 2001).

Šiuo atveju nereikia balsuoti „už“ ar „prieš“, o derėtų sutelkti savo asmenines intelekto bei sprendimo galimybes ir išvysti tą Vydūno nusakytą istorinį žmogaus kelią ir vertinti pažangą gyvenimo visumoje. Vydūnas pagrindžia ją visuotiniu mastu kaip harmoningą pažangą išryškindamas žmogaus vaidmenį šiame procese. Tuo tarpu technologijų pasiekimais grindžiamas ir masinio kvailinimo priemonėmis propaguojamas žmonių pasitikėjimas savaimine pažanga net nepaisant pasibaisėtino gamtos niokojimo ir jos reakcijos požymių yra psichologinė liga, įsimitusi praktiškai į visas žmonių veiklos sferas. Dabartinės auklėjimo sistemos priderinamos prie šio savaime vykstančio proceso. Iš esmės - tai masės žmogaus auklėjimas.

Dėstyimo stiliaus nepaprastumas yra ne Vydūno, bet mūsų problema. Atmesti Jo mintis teisinantis nesupratimu yra tipiškas masės žmogaus veiksmas. Skaitantiems Vydūno veikalus tenka pakylėti save į dvasingesnio suvokimo lygmenį arba atidėti skaitymą geresniems laikams.

Klausimas: Vydūnas nusako auklėjimo tikslus, pačios mokyklos pobūdį ir nušviečia auklėjimo turinį novatoriškai, originaliai ir skirtingai nuo daugelio kitų. Kodėl manote, jog prieš veik šimtą metų paskelbta Vydūno tautos mokyklos idėja tebeturi galios ir prasmingumo. Kitaip tariant, kodėl ši auklėjimo sistema gali būti suderinama su esminiais šių laikų pokyčiais, kai globalizacija ištrina ribas tarp tautų, kai ekonominiai interesai nustelbia visus kitus, kai technologinė pažanga keičia žmogaus

profesinio pasiruošimo reikalavimus, kai žinios tampa esminiu žmogaus statuso profesinėje veikloje o tuo pačiu ir visuomenėje rodikliu ir t.t.

Atsakymas. Pasaulis keičiasi, tačiau niekas niekada neatsaukė nesikeičiančių didžiųjų Dievo įstatymų, kurių nesilaikant įvyksta tie vadinami šalutiniais vadinamosios pažangos „dividendai“ – klimato kaita, stichinės nelaimės, neurozės, o pastaruoju laiku ir pasaulinė pandemija.. Apsvaigę nuo technologinių laimėjimų, kurių pagrindinis variklis yra karo poreikiai, žmonės ėmė galvoti, kad atsiribojus nuo amžinųjų pažangos įstatymų mokslas išspręs visas problemas. Šią ligą galima būtų pakomentuoti retoriškai ispanų filosofo Ortegos I Gaseto mintimi apie paplitusį prietarą dėl dabartinės epochos ir visko, kas su ja susiję, pranašumo. Įžymiajame veikale „Masių sukilimas“ jis teigia: „Pagrindinis mūsų laikmečio bruožas – keistokas įsitikinimas, kad jis yra aukščiau visų buvusių laikotarpių, manding jis visai atmeta praeitį, nepripažįsta klasikinių ir normatyvinių epochų, laiko save naujo gyvenimo, kuris pranoksta visus buvusius ir nuo pastarųjų priklauso, pradžia. Įtikėję šia iliuzija, žmonės liaujasi rūpinęsi ateitimi – palieka tai visatos savieigos mechanizmui.”(Ortega I Gasetas, 1993).

Tai galima pailustruoti Zygmunt Bauman mintimi, išreikšta jo knygoje „Kultūra takiojoje modernybėje“: „pažanga“ visų pirma yra laikoma nesustabdomu procesu, vykstančiu nepriklausomai nuo mūsų norų ir neatsižvelgiantis į mūsų jausmus – procesas, kurio pergalinga jėga reikalauja mūsų nuolankaus paklusnumo“ (Bauman, 2015). Todėl mes šiuo požiūriu atsakome, kad būtent šiame laikotarpyje būtinas auklėjimas sau - žmonių, savarankiškai mąstančių, atsisakančių minios mentaliteto, gebančių vertinti katastrofišką vadinamosios pažangos kryptingumą gamtos naikinimo linkme ir atsakingai veikiančių, kovojant už savo, savo tautos ir net žmonijos likimą.

Klausimas : Vydūno tautinės mokyklos tikslai, uždaviniai ir mokymo programa esmingai skiriasi nuo įprastos šiuolaikinės auklėjimo sistemos. Koks esminis bruožas lemia skirtumą tarp tradicinių auklėjimo sistemų ir Vydūno Tautos mokyklos.

Atsakymas:

Tradicinės šiuolaikinės mokymo sistemos pagrindas yra žinių įvairiomis temomis (mokslo kryptimis) perteikimas keistai tikint, kad būtent žinių sanauja ir yra toji tikroji auklėjimo kryptis. Nepaisant itin sudėtingos žmogaus struktūros, šiuolaikinės mokymo sistemos ugdo tik vieną – mentalinę žmogaus dalį, t. y. protą. Tačiau kaip pažymi E. Fromas savo veikale „Pabėgimas iš laisvės“ „...pagrindinis mums iškilęs sunkumas- tai ženklus žmogaus emocinio vystymosi atsilikimas nuo jo protinio tobulėjimo.” Todėl jis retoriškai klausia: ...”Kaip žmonija galėtų išsigelbėti nuo susinaikinimo šiame konflikte tarp pernelyg ankstyvos intelektualinės – techninės brandos ir emocinio atsilikimo?” (Fromas, 2008).

Nepaisant eksperimentų, kurių imasi įvairūs vakarietiško naujųjų pamėgdžiotojai, lieka nuošalyje esminiai gyvenimo įprasminimo klausimai į gyvenimą įžengiančiam žmogui.

Tuo tarpu Vydūno tautos mokyklos siekis – ruošti pagrindus tikrajai žmogaus tobulėjimo kryptim – sau žmogaus išugdymui. Tai yra žmogaus, kuris pajunta savo įgimtas (potencialias) galimybes, pramoksta suvaldyti ir vėliau savarankiškai

puoselėti didžiules savo dvasioje glūdinčias galias ir gebėjimus, tapti atsakingu už savo gyvenimą, nebūti aplinkos ir reklamos brukamų norų žaisliuku, pačiam spręsti ir gyventi sveikatingai bei kaupti savo gyvenimą naudingą sau, tautai ir net žmonijai veikimu.

Vydūno pasaulėžiūra - pagrindas tautinės mokyklos idėjai išreikšti

Vydūno tautinės mokyklos ir jos ypatingumo suvokimui tenka pabrėžti, kad be jo filosofinės sistemos įžvalgų neįmanoma vertinti ir net suvokti jo pedagogikos esmės. Šiuo atžvilgiu verta pacituoti Maceinos mintį: „ Iš pasaulėžiūros, vadinasi, iš žmogaus nusistatymo būties atžvilgiu, kyla pedagoginės idėjos, kurios dedamos pedagoginių teorijų ir pedagoginių institucijų pagrindais. Tai yra dėsnis, kurio tikrumą patvirtina visas istorinis žmonijos gyvenimas. Kiekviena pasaulėžiūra turi savo pedagogiką ir kiekviena pedagogika turi savo pasaulėžiūrą. Platonas pirmas sukūrė pedagogikos teoriją ir pirmas parodė, kiek šitoji teorija priklauso nuo pažiūrų į pasaulį ir gyvenimą. Nuo Platono per Aristotelį, per šv. Augustiną, per šv. Tomą Akviniatį, per šv. Pranciškų Asyžietį, per Comenijų, Rousseau, ir Pestalozzi eina eilė didžiųjų pedagogų, kurių teorijos buvo pasaulėžiūrinių jų idėjų išraiška“ (Maceina, 2002).

Taigi, bet kurios, taip pat ir Vydūno pedagoginės ugdymo sistemos pagrindas yra pasaulėžiūra, suformuota jo filosofinės sistemos principais, kadangi Vydūno tautos mokyklos koncepcija yra organinė visuotinės jo filosofinės paradigmos dalis.

Vydūno pasaulėžiūros principai auklėjimo sistemos, t. y. Tautos mokyklos atžvilgiu siejasi tiesiogiai su esminiais žmogaus, kaip mikrokosmo sandaros ir žmogaus gyvenimo tikslo klausimais. Esminis jo originalios auklėjimo sistemos principas yra žmogaus esmės - tikrojo žmogaus ir jo apraiškų gyvenime įsigalėjimas asmenybėje ir tautos gyvenime bei gamtoje. Kalbant apie tautos mokyklą, galima teigti, kad dauguma jo veikalų būtent ir išreiškia mūsų didžiojo mokytojo nuorodas tautos dvasiai ugdyti ir stiprinti. Tačiau pradžių pradžia yra atskiro žmogaus savimonė ir jo dvasios – sielos įsigalėjimo prigimties jėgų tarpe kelias.

Žmogus – mikrokosmas Vydūno teorijoje

Reikia turėti omenyje, kad atskiro žmogaus, kaip mikrokosmo, nagrinėjimas gali turėti prasmę apskritai pasaulio ir gamtos tvėrimo plotmėje ir tai paaiškinančioje pasaulėžiūroje ir kosmologijoje. Žmogus Vydūno mokyme yra žmoniškumo bangos pasaulio ir gamtos sutvėrime atstovas. Vydūno kosmologija skiriasi nuo evoliucionistinės teorijos, kuri teigia nuoseklų ir sklandų įvairių gamtos sričių perėjimą nuo žemiausių pakopų iki aukščiausių – žmogaus sielos išsivystymo. Vydūnas aiškiai skiria atskiras kūrimo bangas – mineraliją, augmeniją, gyvūniją ir žmoniškumą. Evoliucijos Vydūnas neneigia, tačiau jis aiškiai išreiškia dvi kūrimo fazes: involiuciją ir evoliuciją. Jo teigimu evoliucija pasiekė tam tikrą etapinį lūžio momentą, kai pavidalų tobulėjimas pasiekė tikslą ir šiuo metu turi vyksta grįžimas į Kūrybos ištakas. Šio proceso flagmanas turįs būti žmogaus sąmonėjimo/žmoniškėjimo, žmogiškosios esybės įsivyravimo prigimtyje /gamtos jėgų tarpe, kelias. Šio kelio sklaida yra Vydūno mokymo epicentras. Su šiuo klausimu Vydūnas

sieja daugelį savo mokymo kategorijų : žmogaus gyvenimo tikslas ir prasmė, tikyba, religija, mokslas, menas, dora, tauta, likimas, sąmonė, sąšaukimas, žmogaus esybė, valstybė, įstatymai, kultūra, žmogaus auklėjimo sistema ir kt.

Žmogaus esmė yra Dievo kūrinys, pasiūstas vykdyti evoliucijos misiją ir būti šiame procese Kūrėjo darbininku vykdamas dieviškąjį Kūrybos planą. Tačiau žmogus, toks, koks jis yra šiame laikotarpyje yra tobulėjimo kelyje, kuris dar tęsis labai ilgą laiką. Vydūnas įvardija koks jis yra ir kuria linkme žmogus turi veikti idant vykdytų savo žmogiškąją misiją. Žmogus turi susivokti savo esmėje, išsivrauti savo prigimties jėgų tarpe, veikti trimis kryptimis išreiškiant žmoniškumo esmę – menu, mokslu, dora. Gyvoji tikyba, kaip žmogaus esmės atsivėrimas į Kūrybos ištakas, yra pagrindinė prielaida žmogaus dvasios šviesėjimui. Egzistuoja šį kelią organizuojanti prievartinė galia, vadinama karma. Žmogus, tauta, žmonija ją patiria savo likimu.

Pagrindinis Vydūno pasaulėžiūros akcentas yra žmogus kaip visuma, susidedanti iš dvasios – sielos (Esminės Būtybės) ir prigimties, kurią žmogus įgyja gimimu į gyvenimą. Dvasia – siela yra Amžinojo Kūrėjo spindulys, kūrinys, kuris žmogaus asmenybės gyvenime reiškiasi išmintimi (Vydūno vadinama tikraja gyvybe) ir valia. Prigimtis yra sudėtinga ir pagrindiniai jos skyriai yra kūnas (evoliucijos eigoje įgijęs žmogišką pavidalą ir siejantis žmogų su augmenija), jausmų -geismų kūnas, siejantis su gyvūnija ir mentalinės srities išraiška žmogaus prigimtyje – minčių kūnas. Pagrindinis klausimas – kas yra žmogus turintis omenyje sudėtingą asmenybės sandarą? Vydūnas atsako vienareikšmiškai straipsnyje „Pavienis žmogus ir tauta“(1948). „Paprastai tikima, kad jis (žmogus) esąs regimasis asmuo, kuris turi sielą. O taip kalbėti gali tik dvasinis aklumas. Žmogus sielos neturi, o jis (pats) yra dvasia – siela, kuri apsireiškia kūnu ir vidiniu gyvumu (prigimtimi). (Vydūnas, 1991). „Ir čia pirm visko reikia gerai išmanyti, jog plačiai žinomas žmogus visomis savo jėgomis tikrai yra tikrojo žmogaus įrankis, bet gyvas įrankis, kurs savaip dirbti ir veikti gali, o tokiu būdu ir veikia.

Tikrasis žmogus yra dvasia – **siela, su savo esybės reiškiniais, būtent noru arba valia, ir išmintimi**. Tikrasis žmogus pildo tariamąjį žmogų visai panašiu būdu, kaip šviesa pildo žemę, vandenį ir orą. **Tariamasis žmogus yra taip jau trejopas, būtent kūniškas, geismingas ir mintinis**“ (Vydūnas, 1991).

Nepranokstamą žmogaus esmės apibrėžimą pagal Vydūno mokymą Rima Palijanskaitė yra pateikusi straipsnio „Žmogus ir gimtinė jo šalis“ komentaruose. „Žmogaus esmė traktuojama kaip archetipinė, laiko ir erdvės neribojama (amžina) dvasinė substancija, kaip savastis, tikrasis, dieviškasis Aš, kuriame slypi aukščiausios vertybės, žmogaus genialumo galimybės“ (Vydūnas, 1950).

Tobulu patvirtinimu galima laikyti žymaus psichologo C. G. Jungo ištarmę: „ Nuo seniausių laikų iniciacijos adeptai (Religijų steigėjai) moko apie gimimą iš dvasios, tačiau žmogus vis pamiršta apie savo dieviškąją kilmę. Toks užmaršumas, rodantis, kad merdėja ypatingos dvasios jėgos, sukelia neurotinį nebrandumą, kartėlį, ribotumą, išsekimą“ (Jungas, 2010). Taigi, esmine neurozių ir apskritai neprisitaikymo prie gyvenimo priežastimi C. G. Jungas laiko būtent netikėjimą savo aukštesniosiomis jėgomis, glūdinčiomis dvasioje. Beje, jis, kaip ir Vydūnas atkreipia dėmesį į tai, kad vaikas gyvenimo pradžioje dar savo kūną ir jausmus traktuoja kaip

atskirus nuo savęs, tačiau jis nesuteikia tokios reikšmės ir toli siekiančių išvadų auklėjimo atžvilgiu šiam faktui kaip tai padaro Vydūnas.

Auklėjimo uždavinys - Žmogaus - mikrokosmo ugdymas veikimui evoliucijos procese šiuolaikiniame pasaulyje

Vydūno Tautos mokyklos komentarų motto gali būti šie O. S. Marden žodžiai:

„Žmogus, koks jis būna vidutiniškai imant, tėra tik menkas atvaizdas to, koks jis turėtų būti. Mes esame skirti daug didesniems, aukštesniems ir gražesniems dalykams, negu esame iš tikrųjų (realybėje, tikrovėje). Mes turime aiškių jausmų, kad tai, kas mes esame, nesiderina su aukštu ir didžiu planu, kurį Kūrėjas mums nustatė“ (Marden, 1930).

Vydūno teigimu kiekvienas žmogus yra su savo sąmone, savo dvasine šviesa, vieta, iš kurios Kūrėjo valia ir galia pradeda naujai veikti. Kiekvienu žmogumi, geriau sakant, jo dvasia-siela, kūrybos galia veikia. Ji tarsi tvinsta per ją ir vykina savo tikslus. Žmogus, būdamas individuali sąmonė, tai reiškia nauja anga kūrybos veikimui, gali savaip kreipti šitas galias ir tuo jų veikimą mažinti, būtent padaryti jas atitinkamas savo mažiyei. Bet žmogus gali savo pasiryžimu joms ir pasiduoti. Tam veikimui kiekviena žmogysta yra tiesiog priemonė. Ir žmogus turėtų pasistengti tam būt kuo tinkamesnis. Jis toks pasidaro, kad, kiek tik išgalios užtenka, visu savo gyvenimu apreiškia **esmišką žmoniškumą, būtent malonumą, meilę, teisingumą, kantrumą, pakantą, patvarumą (išsvermę), santūrą, taurumą, skaistumą, kilnumą, išmintį ir gerą valią.**

Reikia paminėti, kad žymūs mokslininkai, filosofai, psichologai tiesiogiai ir netiesiogiai patvirtina tas tariamai nemokslines, iš tiesioginio regėjimo skelbiamas Vydūno filosofines pažiūras ir pasaulėžiūros idėjas, kuriomis jis sukonstravo savo didingą sistemą. Pavyzdžiui, Karlas Gustavas Jungas (2010) pažymi esminę tiesą: „Čia man stulbinančiai aiškiai atsiskleidė kosminė sąmonės reikšmė. ...Žmogus, aš, neregimu kūrimo veiksmu suteikdamas pasauliui objektyvų egzistavimą, užbaigia jį ir padaro tobulą...Žmogus yra būtinas kūrinijai užbaigti, kitaip tariant, jis – antrasis pasaulio kūrėjas, vienintelis, suteikęs pasauliui objektyvią prasmę, be kurios jis - negirdimas ir nematomas, be garso ėsdamas, gimdydamas, mirdamas – šimtus milijonų metų taip ir tekėtų giliausioje nebūties naktėje į neaiškią pabaigą. Tai žmogaus sąmonė sukūrė objektyvią būti ir prasmę ir per tai žmogus rado sau nepakeičiamą vietą didžiajame tapimo procese“ (Jungas, 2010). Vienu svarbiausių šiuolaikinės psichologijos atradimų – tai žmogaus sąmonės analizė. Vydūnas apie tai rašo ir akcentuoja, kad ne visus šalia sąmonės esančius reiškinius galima traktuoti vienareikšmiškai. Jis teigia esant sąmonę ir viršsąmonę, t.y. tokius reiškinius, kaip išmintį, intuiciją, meno ir pranašavimo galias, kurios egzistuoja realiai, tik pasireiškia labai retai (Vydūnas, 1928).

Reikšmingas yra E. Fromo indėlis analizuojant žmogaus gyvenimo prasmę ir savo galimybių realizavimą gyvenime: „Psichoanalizė, mėgindama įtvirtinti psichologiją kaip gamtos mokslą, padarė klaidą atskirdama ją nuo filosofijos ir etikos problemų. Psichologijos atskyrimas nuo etikos – palyginti nesenas reiškinys. ...Didžiausia šios

psichoanalizės krypties išimtis yra C. G. Jungas. Jis pripažino, kad psichologija ir psichoterapija yra glaudžiai susijusi su filosofinėmis ir moralinėmis žmogaus problemomis...Neįmanoma suprasti žmogaus bei jo emocinių ir protinių sutrikimų, nesuvokiant vertybinių ir moralinių konfliktų prigimtį“ (Fromas, 2008). „Psichologijos pažanga slypi ne tariamai „natūraliosios“ srities atskyrimo nuo tariamai „dvasinės“ ir dėmesio sutelkimas į pirmąją, o grįžimas prie humanistinės etikos didžiosios tradicijos, žvelgiančios į žmogų kaip kūniškai – dvasinę visumą, tikint, kad žmogaus tikslas - būti savimi, o šio tikslo pasiekimo sąlyga – būti žmogumi sau“ (Fromas, 2008a).

Todėl visų svarbiausias klausimas Vydūno auklėjimo sistemoje yra susijęs su asmeniniu privalomuju, žmogiškojoje pažangos konstitucijoje nustatytu, gyvenimą įprasminančiu įstatymu/kodeksu. Tai yra dalyvavimo pažangoje kategorinio imperatyvo - evoliucijos dėsnio nuorodos žmogui, norinčiam įprasminti, o tuo pačiu išgelbėti savo gyvenimą nuo blaškymosi, klystkelių, klaidingų sprendimų. Pažangos įstatymas žmogaus ir tautos atžvilgiu reiškiasi ypatingu reiškiniu, kurį įprasta vadinti likimu, *karma*. Nuostabus Vydūno veikalas „Likimo kilmė“ išryškina šio reiškinio esmę, veikimo principus ir, juo įstabiau, kad susieja su Harmonijos steigimo dėsniu, kuris „reglamentuoja“ pažangos siekio būdą. Likimas kreipia veikimą teisinga linkme, kurią reguliuoja žmogiškosios pažangos įstatymas. Jo neperžengiant ir vykdant jo turinį (žmogiškųjų pareigų nuostatas), galima tikėtis gero asmeninio likimo šiapusiniame ir transcendentiniame gyvenime. „Likimas atskleidžia, kokia yra Kūrėjo valia“. Pripažįstant kitų teisę gyventi, patvirtinama ir savoji. Kas elgiasi prieš Kūrėjo valią, pats nuo jos atsiskiria. Ir taip nulemia savo likimą“ (Vydūnas, 2001).

Norom nenorom tenka pripažinti, kad visa šiuolaikinio auklėjimo sistema ugdo masės žmogų, taikos metu išsigimstantį į *animus mobilis*. Apie tai taikliai pasisakė įžymusis ispanų filosofas Ortega I Gasetas.

„Per Europą ritasi visuotinio ir visa aprėpiančio farso viesulas. Visos jėgos nukreiptos viena linkme – kaip išsisukti nuo savojo likimo. Masės žmogus nesiteikia įsikurti ant tvirtų savojo likimo pamatų; jam geriau gyvalioti tarp dangaus ir žemės. Todėl šiandieną ypač gausu tokių besvorių, su šaknimis išrautų iš savo likimo gyvenimų, kurie leidžiasi nešami menkiausios srovelės. Tai srovių, srovelių ir skrajūnų epocha. Bemaž niekas nerodo pasipriešinimo tiems pakiečių sūkuriams, įsisukusiems į meną, filosofiją ir visuomeninį gyvenimą.“(Ortega I Gasetas, 1993) Ne tik katastrofos, bet tiesiog geresnio, geriau sutvarkyto gyvenimo noras verčia žmones bėgti iš savo gimtosios šalies, o ne kurti geresnį gyvenimą savo likimo paskirtoje tėvynėje

Straipsnyje „Masės atbudimas“ Maceina labai taikliai pastebi svarbų pasaulėžiūrą koreguojančią ir galinčią daryti įtakos auklėjimo sistemai mintį: „Kol žmogus jaučiais esąs sau - žmogus (Vydūnas), tol jis yra šėlstančių elementų (pasąmonės) viešpats. ... Masinis žmogus yra kitoks negu asmeninis žmogus. Todėl asmenybės sukurtos formos jo nepatenkina. Jis ieškosi naujų. Jis priverčia asmenį kurti taip, kaip diktuoja kolektyvinis instinktas. Todėl mes šiandien stovime prieš keistą apraišką: juo toliau, juo labiau kūryba yra pajungiama masės reikalavimams. Viešoji nuomonė,

kuri faktiškai yra masės nuomonė, tampa vis reikšmingesniu kriterijumi kūrybiniam laimėjimams vertinti. Kūrinio vertės savyje beveik nepaisoma“. (Maceina, 2007).

Pažymėtina A. Maceinos mintis, išreiškia svarstant organinės valstybės kūrimo problemas: „Asmens (skirtingai nuo masės žmogaus) išvystymas ir tobulos asmenybės sukūrimas yra aukščiausias gyvenimo – ne tik atskiro žmogaus, bet ir visos žmonijos ir net viso kosmo – uždavinys ir todėl šiam uždaviniui turi tarnauti ir valstybė“ (Maceina, 2002).

Žmogaus uždavinys tautos atžvilgiu

Vydūno istoriosofiniai veikalai – „Tautos gyvata“ ir „Mūsų uždavinys“ kartu su įstabiai humaniška, dokumentuota studija „Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių“ liudija apie nepaprastą žmogaus tautinės savimonės reikšmę suvokiant savo pareigas ir uždavinius pilnavertiškai savo asmenybės raiškai ir plėtotei. Pastarojo veikalo 338 p. Vydūnas išreiškia ypatingą mintį: „Viskas, kas pasireiškia kokiu nors pavidalu, turi tam tikrą apibrėžtą prasmę, kuri ir yra egzistavimo pagrindas. Išblėsus šiai prasmei, išnyksta ir pats reiškinys. Taip būna žmonėms, bendrijoms, tautomis. Tas išblėsimas dažnai beveik prilygsta visiškam išgesimui. Tam tikromis nuostatomis, sąmoningais veiksmais tartum pažeidžiama kosminė galia. Tada ji atsigręžia prieš pažeidėją ir jį sekina, kol tas ilgainiui žūva. Tai ir būna likimo bausmė“ (Vydūnas, 2001). Kai kurios tautos išnyksta, o tiksliau įsijungia į kitas tautas, praturtindamos, o kartais ir nusmukdydamos jas istorijos eigoje. Atrodytų istorijai lyg ir nerūpi tai, kad vyksta daug žiaurių, tautas naikinančių įvykių. Taip vyko per visą žmonijos istoriją, tai tebesitęsia ir dabar. Vydūno teigimu, kiekviena tauta Kūrybai reikalinga ir jos žlugimas yra nuostolis visai žmonijai. Pavyzdžiui, prūsų tauta, mums gimininga, užkariauta, išžudyta, asimiliuota, nutautinta, įsiurbta į ateivių – germanų, kurie nepasidrovėjo net prūsų vardą pasisavinti, tautinį būvį. Istoriniai faktai liudija, kad būtent genčių susiskaldymas ir žemesnis nei tautos užkariautojos kultūrinis lygmuo, lėmė susidorojimą su pavienėmis tautomis ar tautiniais dariniais. Nepanašu, kad istorijoje būtų buvę atvejų, kai ateiviai nebūtų padarę žalos užnešdami savo, geriausiu atveju, civilizaciją, pernešdami savo galvoseną, o dažniausiai tiesiog užkrėsdami blogiausiu užkratu – vergyste, kaip tariamu užmokesčiu už „pažangą“. Baisius istorinius prisiminimus ir kone siaubą kelia lenkų, vokiečių, rusų, „geradarystės“, atneštos įvairiausiomis formomis, bet visada tariamai gelbėtojiška intencija, nors ji ir ant kardo ašmenų akivaizdžiai buvo įrašyta. Bet ar reikia už tai grūmoti, kerštauti, perimti blogąsias kitų tautų savybes? Hipotezė yra tokia: egzistuoja dėsniai, kurių laikantis įmanomas išsigelbėjimas bet kurioje istorinėje situacijoje.

Todėl kiekvienas į gyvenimą įeinantis žmogus turėtų jausti atsakomybę ne tik už save, bet ir savo tautą, į kurią likimas jį yra nuskyręs. „Visa tauta sudaro ypatingą gyvumą, sudaro tikrą žmonių gyvatą, tai yra gyvenimo skritulį, gyvenimo pasaulį. Iš atskirų tautos žmonių pasidaro tikras bendras gyvumas, į kurį įneša kiekvienas savo ypatumą, savo gyvumą arba apmirimą, savo sveikatą arba ligą, savo žmoniškumą arba nežmoniškumą. Ir iš to išeina tautos sveikata arba nesveikata“ (Vydūnas, 2013).

Asmens tobulėjimas siejasi su tautos kultūrine ir sveikumo būseną, o geru atveju – dvasiniu augimu. „Bet svarbiausias dalykas visuomet bus kiekvieno žmogaus

pasistengimas gyventi kilniausiu būdu ir apsireikšti kilniausiai savo gyvenimo skritulyje. Iš čia tada eis bangos per visą tautą. O jos bus tiek galingos, kiek žmogus gyvens mažiau ar daugiau pasišventęs tai gali, kuri yra pagrindas viso to, kas yra. Iš jos pareina gyvybė ir sveikata atskiram žmogui ir visai tautai“ (Vydūnas, 2013). Šios mintys apie tautos ir pavienio žmogaus ryšį nėra vien tik Vydūno atradimas.

Pavyzdžiui, C. G. Jungas savo traktato „Apie pašamonės psichologiją“ pirmo leidimo pratarinėje rašė šiuos Vydūniškai dvasiai atliepiančius žodžius: „Tačiau pavienio žmogaus psichologija atitinka tautų psichologiją. Tai, ką daro tautos, daro ir kiekvienas atskiras žmogus, ir kol jis tai daro, daro tą ir visa tauta. Tik pasikeitus atskiro žmogaus nuostatai, ims keistis ir tautos psichologija. Didžiųjų žmonijos problemų dar niekada nėra išsprendę visuotiniai įstatymai, jos visada būdavo išsprendžiamos tik pakitus pavienio žmogaus nuostatai. Šiandieninė katastrofiška epocha yra kaip tik tas laikas, kuomet savęs pažinimas yra būtinas ir vienintelis teisingas kelias.“ (Jungas, 2012).

Kai tiesioginis ryšys tarp žmogaus ir tautos pažangos įsivaizdavimo prarandamas, išsitrina, nusistumia į antrą, trečią ir t.t. planą esminiai žmogaus atėjimo prasmės klausimai.

Raktiniai teiginiai, išryškinantys Vydūno Tautos mokyklos idėjų esmę

Norėdami suvokti Vydūno tautos mokyklos savitumą ir prasmingumą, išryškiname esminius teiginius, kurie leis suvokti Vydūno pedagoginės sistemos visumą.

Pažymėtina, kad Vydūno auklėjimo sistema atidengia esminius žmogaus uždavinius, kurie yra išdėstyti bendresne forma visuminėje Vydūno filosofinėje sistemoje. Tai reiškia, kad šie tikslai yra bendražmogiški, tik jų koncentravimas tautinės mokyklos atžvilgiu reiškia, kad vaikystėje šių uždavinių sprendimas yra labai parankus dėl įgimto dvasinio ir protinio imlumo ir tų savybių, kurias vaikas vėliau praranda (jos nublinksta) veikiant gyvenimo aplinkybėms. Tokie įgūdžiai, kaip vaizduotės ugdymas, savo prigimties pažinimas, dėmesio koncentravimas, išsvermingas dėmesio sutelkimas vienam darbui, gebėjimas nesiblaškyti ir patvarumas išlaikant pusiausvyrą, kurią gali išblaškyti išoriniai ir vidiniai dirgikliai yra begalinės svarbos ir pačiam žmogui, ir visuomenei/tautiniam gyvenimui. Tačiau tai paprastai nekeliama žmogaus auklėjimo tikslu. Tai tarsi šalutiniai, antriniai reiškiniai, kurie tariamai savaime atsiranda ir išsiugdo gyvenimo tėkmėje.

Ankstesniuose poskyriuose aptarus Vydūno pasaulėžiūros esmę, tikėtina, kad bus suprantami ir priimtini Vydūno tautos mokyklos teiginiai. Čia mes peržvelgsime pagrindinius Vydūno tautos mokyklos principus, kuriuos Jis pateikė straipsnyje „Tautos mokykla“:

„Auklėjimas turėtų siekti šio tikslo: ž m o g u s , b ū d a m a s p a č i o s p a s a u l i o k ū r y b o s d a l i m i i r n a r i u , t u rėtų t o k i u n u o l a t t o b u l è t i i r į g y v e n d i n t i (v y k i n t i) ž m o g a u s g y v e n i m o p r a s m ė .

Neturėtų auklėjimas žmogui užmesti kokį nors tikslą, bet siekti jame, jo asmenybėje esančiojo. Be abejonės, žmogus yra užgimęs ir auga kad taptų pilnu žmogumi. A u g a j o k ū n a s , b e t a u g a i r p s i c h i n ė j o g y v y b ė , t a i y r a j a u s m ū , l i n k i m ū , n u o t a i k ū (ū p ū) , m i n č i ū s k a i č i ū s i r g a l i a , b e t a u g a p a g a l i a u i r ž m o g u s p a t s , r e i š k i a j o d v a s i a - s i e l a

Vadinu mokyklą, kurią turiu omenyje, Tautos Mokykla. Manau, kad ji viduriniam tautos sluoksniui, tai yra svarbiausiai jos daliai, turėtų padėti tapti žmoniška. Be pirmutinio mokyklos darbo ji turėtų atlikti ir tolimesnįjį. Turėtų suteikti tiek pagalbos jaunajai kartai, kad ji galėtų pati žengti tolyn, vykindama tautos gyvatoj žmogaus prasmę. Gimnazijai ir atitinkamoms mokykloms lieka žmogaus priruošimas specialiams, pav. mokslininko, takams. Tautos Mokyklai reikėtų siekti vien apskritai to, kas iškilusiojo žmogaus yra požymis.

*Tautos mokyklos tikslas todėl bus jaunuosius tiek išauginti, kad žmogus priderančiai santykiuotų tautos gyvatos apskirtyje su žmonėmis ir su gamta, kad kiekvienas dalyvautų jų gyvenime kaip žmogus, tai esti: gyvai atjausdamas aukštą žmogaus vietą tėvynėje, ir atitinkamai įneštų savo gyvybę į tautos gyvatą, ją tuo tvirtindamas ir aukštindamas. O dar šis: mokykla turi mokiniams praverti galimybę priimti juos auklėjančias tautos bei tėvinės gamtos ir pagaliau nors apskritai ir pačios žmonijos galias. Svarbiausias auklėjimo rūpestis yra vaiko dvasios- sielos auginimas. Mūsų laiku vos-ne-vos suvokiama, kas tai galėtų būti. Ir sunku paprastam žmogui tai paaiškinti. Bet gal vienam-antram kiek (s)nušvis, sakant: kūno ir psichinės gyvatos augimas didina sąmonės turinį, **dvasios-sielos augimu sąmonė šviesėja ir platėja**. Ir žinotina, kad kiek ji šviesesnė, tiek naujo turinio ji gali priimti“ (Vydūnas, 1922).*

Puoselėtinis vaiko savybės

*„Todėl svarbu, kad jau anksti mokytojas leistų vaikui p a s t e b ė t i s a v o k ū n o i r p s i c h i n ė j o g y v e n i m ą . N ě r a t a i s u a u g u s i o ž m o g a u s d a l y k a s , k a i p d a ž n a i t i k i m a . **Suaugęs žmogus paprastai save yra pamiršęs**. Vaikas save dar aiškiai atskiria nuo psichinės savo gyvatos. Ir jam reiks leisti pažinti jausmus, palinkimus, geidulius, mintis, vaizdavimus pastebėti. Tik dėl dievo meilės nekalbėti arba mokinti šiuos dalykus mokslininkų žargonu. Čia svarbu vien yra, kad **vaikas liktų atskiras nuo psichinio ir kūno gyvenimo ir neprasirastų jame**. Nes tuo jis silpninamas, maginamas. O jis turi a u g t i “ (V y d ū n a s , 1 9 2 2) .*

Visos teigiamos galimybės, gabumai, talentų užuomazgos glūdi žmogaus dvasioje ir svarbiausias auklėjimo siekis yra išvengti dvasios susiliejinimo su asmenybės gyvenimo sritimis – jausmais, geismais, mintimis. Jos turi išlikti dvasios valdžioje, bet ne savivalėje. Tas dvasios atskirumas, kurį vaikas dar jaučia yra neparasta Dievo dovana, kurią reikia branginti ir puoselėti.

Šias Vydūno mintis paremia A. Maslow tyrimais nustatyta išvada: „Ta pati vidinė laisvė ir spontaniškumas leidžia save aktualizuojančiam žmogui demonstruoti visa persmelkiantį kūrybiškumą. ...Tai panašu į natūralų, nesavanaudišką kūrybinį jausmą, panašų į nesugadintų vaikų naivų ir universalų kūrybiškumą, kuris pasiekia ir paliečia kiekvieną veiklą, kurioje žmogus dalyvauja“ (Maslow, 2011). A. Maslow buvo įsitikinęs, kad tokios rūšies kūrybiškumas yra bendros žmogiškosios prigimties pamatinė charakteristika, kuri potencialiai suteikta visiems žmonėms gimimo metu. **Kūrybiškumas gana universaliai stebimas tarp vaikų, tačiau jį linkęs užgožti pasibaigus vaikystei augantis stokos motyvacijos svoris.** Jei nebūtų tų stokos motyvacijos slopinančių jėgų, kurios formuoja žmogų pagal dominuojantį kultūrinį šabloną, galėtume tikėtis, kad kiekvienas žmogus demonstruotų šį ypatingo tipo kūrybiškumą.

„Bet šiuo pasiekiamo vėl svarbiausiąjį auklėjimo dalyką, būtent dvasios - sielos augimą, įsigalėjimą žmogaus asmenyje ir visame gyvenime. Sielos įsigalėjimas nereiškia kitų (prigimties skyrių asmenybėje) pavergimo, bet tikrąjį tarnavimą. Ir pačiame žmogaus asmenyje ir jo asmenybėje augusioji siela nėra despotas. Priešingai, ji neša (pakylėja) visą to asmens ir tos asmenybės gyvenimą.

Visi darbai geriau pavyksta, kūnas gyviau ir tikslingiau juda, psichinė gyvata turtėja ir grožėja, žmogus daug tvirčiau save neša į gyvenimą, kad jo sąmonė šviesėjusi, jo dvasia-siela yra augusi. Kaip jau paprastai iš eisenos matyti, kokia žmogaus sielos būtis, — taip, visam gerui tinkamu žmogų tik padaro jo esmės tarpimas, o ne kūno miklinimas ir visas pamokinimas.

Visi kiti auklėjimo siekiniai tėra antros eilės vertybės. Jie tik yra reikalingi, kadangi dvasia ne taip greitai auga. Didžios ir šviesios dvasios-sielos žmogus visame, net ir judėjime, gimnastikoje bei laigyme (šokyje), netrukus apsireiškia pilniau negu kiti. Žinoma, kad mažmožiuose kiek reikš prigimti kūno gabumai. Bet jie tačiau dvasios žmogaus netrukus pralenkiami.

Jo psichinis gyvenimas taip -gi greičiau turtėja. Ir saikas žmonių mokslo, meno ir doros, tokiu žmogumi žymiai didėja. Tiktai dvasioj-sieloj augęs žmogus gali būti tikru mokslininku, menininku ir tikrai geru, doru žmogumi. Tiktai jis tvirtins šeimos, tautos ir žmonijos gyvenimą. Jis čia didins harmoniją ir santarą, ne priešingumus, nekantą ir griuvimą“ (Vydūnas, 1922).

Išvados

1. Auklėjimo sistema yra išraiška giluminio pažinimo apie žmogaus kilmę, tolimesnę evoliucijos kryptį ir žmogaus vaidmenį, pareigą, kuri yra privaloma, nors žmogaus esmė yra apdovanota laisva valia.

2. Tautos mokykla yra vienas svarbiausių iš Vydūno filosofinės sistemos ir jos gyvenimiškos išraiškos – pasaulėžiūros elementų. Atidesnis žvilgsnis į Vydūno tautos mokyklos programines nuostatas parodo, kad - tai žmogaus įeiga į gyvenimą pasirengiant įgyvendinti žmogaus misiją evoliucijos eigoje. Egzistuoja posakis – gyvenimas ne duotas, bet užduotas. Gyvenimo aplinkybės – uždavinio sąlyga, o sprendimus kiekviename žingsnyje turi atrasti pats žmogus. Taigi, tik savarankiškas, budrus, atidus ir sau ir aplinkai žmogus gali kurti pilnavertį gyvenimą.

3. Vydūno tautos mokyklos centrinė figūra yra mokytojas, kuris turėtų būti praktiškai pažinęs ir įvaldęs savo asmenybėje esančias jėgas arba bent jau siekiantis šio tikslo ir pažengęs šiuo keliu.

4. Vydūno pedagoginės idėjos, kaip ir filosofinė sistema šimtmečiais pralenkė laiką ir, vertinant jo pasaulėžiūros pagrindu, galime teigti, kad ši auklėjimo sistema niekada nepraras savo aktualumo, nes orientuota į pamatinius žmogaus gyvenimo prasmės klausimus.

5. Vydūno auklėjimo sistema kviečia į pažinimo troškimo, kūrybingumo ir šviesos karalystę, kurią patiriame vaikystėje nedrįsdami patikėti kad esame jos teisėti savininkai. Panašiai kalba visi didieji žmonės, patiriantys dėl įgimto talento kūrybos palaimą, tačiau Vydūno auklėjimo sistema nutiesia kelią į savo asmenybės pažinimą ir įvaldymą.

Literatūra

„Asmenybė ir sveikata“. (2013). Vydūno straipsnių rinkinys. Red. Rima Palijanskaitė. Kaunas: Vydūno draugija.

Bauman Z. 2015. *Kultūra takiojoje modernybėje*. Vilnius: Apostrofa.

Fromas E. 2008. *Pabėgimas iš laisvės*. Kaunas: Verba vera.

Fromas E. 2008 a. *Žmogus sau*. Kaunas: Verba vera.

Jungas C. G. 2010. *Atsiminimai, vizijos, apmąstymai*. Vilnius: Margi raštai.

Jungas C. G. 2012. *Du traktatai apie analitinę psichologiją*. Vilnius: Margi raštai.

Maceina A. 2002. „Ugdymo filosofija“. *Raštai*, VIII t. Vilnius: Mintis.

A. Maceina. 2007. „Individas – asmuo ir valstybė“. *Raštai*, XII t. Vilnius: Margi raštai.

Marden O. S. 1930. *Ką darai, daryk gerai*. Kaunas: Likarna.

Maslow A. H. 2011. *Būties psichologija*. Vilnius: Vaga.

Ortega I Gasetas Ch. 1993. *Masių sukilimas*. Vilnius: Mintis.

Vydūnas. 1921. „Mūsų kalbos mokymas Lietuvos mokyklose“. *Darbymetis*. Nr 3.

Vydūnas. 1922. „Tautos mokykla“. *Darbymetis*. Nr.5

Vydūnas. 1928. *Sveikata, jaunumas, grožė*. Tilžė: Rūta.

Vydūnas. „Pavienis žmogus ir tauta“. 1948. Mūsų kelias, Nr. 13. Knygoje *Žvilgis į gyvenimo gelmes, t. I*. 2006. Red. R. Palijanskaitė. Radviliškis: Litera.

Vydūnas. 1950. „Žmogus ir gimtinė jo šalis“. *Aidai*, Nr.1. Knygoje *Žvilgis į gyvenimo gelmes, t. I*. 2006. Red. R. Palijanskaitė. Radviliškis: Litera

Vydūnas. 1990. „Mūsų uždavinys.“ *Raštai*, t. 1. red. V. Bagdonavičius. Vilnius: Mintis.

Vydūnas. 1990 a. „Tautos gyvata“. *Raštai*, t. 1. red. V. Bagdonavičius. Vilnius: Mintis.

Vydūnas. 1991. „Likimo kilmė“. *Raštai*, t. 2. red. V. Bagdonavičius. Vilnius: Mintis.

Vydūnas. 2001. *Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių*. Vilnius: Vaga.